

RAQAMLI KOMMUNIKATSIYADA FORMAL VA NORASMIY REGISTRRLARNING BIRLASHUVI: TELEGRAM VA TWITTER MISOLIDA

Mardiyeva Xabiba Urokboyevna

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli kommunikatsiya vositalari, xususan Telegram va Twitter platformalarida formal va norasmiy til registrklarining birlashtirilishi holatlari tahlil qilinadi. Turli auditoriyaga mo'ljallangan postlarda rasmiy va norasmiy ifodalar uyg'unligi, shuningdek, til vositalarining kontekstual moslashuvi raqamli muloqotda yangi uslubiy sintezni yuzaga keltirayotganini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: raqamli kommunikatsiya, til registrklari, Telegram, Twitter, stilistik uyg'unlik, zamonaviy til, muloqot.

Raqamli kommunikatsiya zamonaviy axborot almashinuvi vositasi sifatida kundalik hayotimizga chuqur kirib kelgan. Ayniqsa, Telegram va Twitter kabi ijtimoiy tarmoqlar orqali odamlar o'z fikrlarini tez va keng auditoriyaga yetkazish imkoniga ega bo'ldi. Ushbu platformalarda til ishlatilishining o'ziga xos jihatlaridan biri bu – formal (rasmiy) va norasmiy registrklarining bir-biriga qorishib ketishidir. Bu holat raqamli muloqotda tilshunoslikning yangi hodisasi sifatida e'tirof etilmoqda (Karimova, 2020).

Avvaliga Telegram davlat tashkilotlari va ommaviy axborot vositalari tomonidan rasmiy ma'lumotlar tarqatish vositasi sifatida qaralgan bo'lsa-da, bugungi kunda u orqali oddiy foydalanuvchilar ham o'z shaxsiy fikrlari, hissiyotlari va hazil-mutoyibalarni bayon qilmoqda. Shuning uchun bir xabarning o'zida ham rasmiy uslubda yozilgan iboralar ("Respublika bo'yicha koronavirus statistikasi...") bilan norasmiy va hatto og'zaki tildagi ifodalar ("yana niqob taqamizmi? uff") birgalikda ishlatilmoqda. Bunday qorishma uslub raqamli muloqotga xos bo'lib, u muloqot kontekstiga, auditoriyaga va matnning maqsadiga bog'liq (To'xtayeva, 2021).

Twitter esa qisqa va tezkor xabarlar platformasi sifatida tanilgan bo'lib, unda bir vaqtning o'zida jiddiy siyosiy bayonotlar, ilmiy fikrlar va oddiy foydalanuvchilarning norasmiy, ko'pincha hazilomuz tvitlari yonma-yon mavjud. Masalan, bir foydalanuvchi "Prezident farmoniga muvofiq 2025-yilga qadar..." deb rasmiy ohangda yozsa, boshqa bir foydalanuvchi "Ishxonaga borish istagi – 0%, dam olishga – 100%" kabi norasmiy ohangda

ifoda beradi. Bu raqamli kommunikatsiyada formal va norasmiy registrnlarning hamjihatlikda mavjudligiga dalildir (Olimov, 2022).

Plat forma	Formal registrlar misoli	Norasmiy registrlar misoli	Uyg'unlashuv shakli
Telegram	"Respublika bo'yicha koronavirus statistikasi..."	"yana niqob taqamizmi? uff"	Rasmiy axborot + hissiy ifoda
Twitter	"Prezident farmoniga muvofiq 2025-yilgacha..."	"Ishxonaga borish istagi - 0%, dam olishga - 100%"	Siyosiy bayonotlar + hazilomuz norasmiy uslub
Telegram	Davlat xizmatlari botlari, rasmiy yangiliklar kanallari	Izohlardagi kinoya, dialektal nutq, oddiy tildagi fikrlar	Yuqoridan pastga va pastdan yuqoriga kommunikatsiya
Twitter	#rasmiy, #yangilik hashtaglari	#lol, #hayotde, #vay, meme, gif, emoji	Hashtag va vizual vositalar orqali stilistik aralashuv
Har ikkisi	"qabul qilindi", "hisobotga ko'ra" (grammatik formal birliklar)	"vapshe yoqmadi", "shu ham gapmi", "ha endi"	Gibrid struktura - grammatik + og'zaki aralashuvi

1-jadval. Telegram va Twitter'da formal va norasmiy registrnlarning birlashuvi

Ahamiyatlisi, bir foydalanuvchining o'z akkauntida bir necha turdagi uslubiy registrnlarni ishlatishi ham ko'p uchraydi. Masalan, kun davomida siyosiy mavzuda formal tvitlar yozgan foydalanuvchi kechqurun shaxsiy hissiyotlarini norasmiy ifodalar bilan bayon qilishi mumkin. Bu holat kommunikatsiya dinamikasining yuqoriligini, auditoriya va kontekstga moslashuvchanlikni ko'rsatadi.

Telegramdagi bloglar, guruhlar va kanallar tilida ham bu qorishma aniq ko'zga tashlanadi. Masalan, "Kun.uz" yangiliklar kanalida rasmiy til vositalari ustun bo'lsa-da, ayrim mualliflik bloglarida odatiy tilda, ba'zan dialektal shakllarda yozilgan postlar ham uchraydi. Bu esa Telegram foydalanuvchilarining har xil ijtimoiy qatlamlardan ekanligini, hamda rasmiy va norasmiy nutqning raqamli kommunikatsiyada bir-birini to'ldirib borayotganini ko'rsatadi (Sattorova, 2023).

Yana bir diqqatga sazovor jihat - bu emoji, gif, mem kabi vizual elementlar yordamida norasmiylik darajasining oshishi. Ayniqsa, Twitter va Telegramda bu vositalar nutqning emotsional fonini kuchaytiradi va norasmiy kommunikatsiyani kuchaytiradi. Ammo ayrim holatlarda bu

vositalar rasmiy xabarlarda ham ishlatilmoqda, bu esa rasmiy registrning ham ma'lum darajada yumshatilayotganidan darak beradi (Nazarov, 2023).

Ushbu hodisaning zamirida raqamli muloqotning gibrid tabiati yotadi. Gibridlik bu yerda faqat texnologik emas, balki lingvistik ko'rinishda ham namoyon bo'ladi. Masalan, birgina post yoki tvitda rasmiy tuzilmalarga xos bo'lgan grammatik jihatlar (masalan, "qabul qilindi", "tasdiqlandi", "hisobotga ko'ra") bilan birga norasmiy tilga oid so'zlashuv uslubidagi ifodalar ("ha endi", "shu ham gapmi", "vapshe yoqmadi") qo'shma tarzda ishlatiladi. Bu esa raqamli til muloqotining yangi shakllarini yuzaga keltiradi (To'xtayeva, 2021).

Raqamli makon, xususan, Twitter'dagi hashtaglar orqali auditoriyaga mo'ljallangan xabarlarning uslubiy yo'nalishini belgilaydi. Masalan, #rasmiy yoki #yangilik hashtaglari odatda jiddiy va formal ohangdagi matnlarda ishlatiladi, #lol, #hayotde, #vay kabi norasmiy hashtaglar esa ko'proq yoshlar orasida keng tarqalgan va hazil-mutoyiba ruhida muloqotlarda uchraydi. Hashtaglar, vizual vositalar (gif, mem, emoji) va qisqartmalarning (OMG, btw, t.me) ishlatilishi raqamli muloqotda norasmiylikni kuchaytiradi, biroq bu vositalar endilikda rasmiy kommunikatsiyaga ham singib bormoqda (Nazarov, 2023).

Telegram'dagi "bot"lar yoki davlat xizmatlariga oid rasmiy kanallarda yozilgan matnlar ko'pincha an'anaviy rasmiy uslubda bo'lsa-da, foydalanuvchilar bu xabarlarga javob sifatida izohlarida norasmiy, ayrim hollarda esa kinoyaviy va sarkastik tildan foydalanadilar. Bu esa raqamli makonda ikki yoqlama – yuqoridan pastga (rasmiy axborot) va pastdan yuqoriga (jamoaviy norasmiy javob) kommunikatsiya uslublarining kesishuvini vujudga keltiradi (Karimova, 2020).

Shuningdek, raqamli platformalarda foydalanuvchilarning o'z uslubi, shaxsiy "brendi" shakllanmoqda. Ayrim foydalanuvchilar faqat rasmiy tilda, ba'zilar esa mutlaqo norasmiy uslubda yozadi, biroq eng ko'p uchraydigan holat – bu ikkalasining sintezidir. Bu sintez tilshunoslar tomonidan "stilistik muvozanat" deb ham talqin qilinmoqda (Olimov, 2022).

Tilshunoslikda "kod almashtirish" (code-switching) tushunchasi mavjud bo'lib, bu odatda ikki til orasida navbatma-navbat almashinishni anglatadi. Ammo raqamli kommunikatsiyada bu tushuncha kengaymoqda va endi u nafaqat tillar, balki registrlar o'rtasidagi almashinuvni ham ifodalab qolmoqda. Foydalanuvchi bir gapning o'zida bir vaqtning o'zida rasmiy

grammatik struktura va norasmiy leksik birliklarni uyg'unlashtiradi (Sattorova, 2023).

Bu holat, albatta, raqamli savodxonlik darajasi bilan ham bog'liq. Chunki foydalanuvchi kontekstga qarab qanday registrda gapirish kerakligini intuitiv tarzda anglaydi. Raqamli makondagi auditoriyaning xilma-xilligi (yosh, kasb, maqsad, madaniy fon) til ishlatishda moslashuvchanlikni, ya'ni registrlararo harakatlanish qobiliyatini talab etadi. Bu esa bugungi til egalarini yanada ko'proq kommunikativ kompetensiyaga ega bo'lishga undaydi (Karimova, 2020).

Bundan tashqari, raqamli kommunikatsiyada formal va norasmiy registrlarning birlashuvi faqat tilshunoslik bilan bog'liq emas, balki ijtimoiy-psixologik va madaniy omillar bilan ham chambarchas bog'liqdir. Masalan, foydalanuvchilar o'z ijtimoiy roliga qarab (talaba, blogger, jurnalist, davlat xizmatchisi va hokazo) raqamli platformalarda turlicha til registrlaridan foydalanadilar. Shu bois, Telegram va Twitter'dagi til vositalari orqali nafaqat axborot almashinuvi, balki shaxsiy identifikatsiya, ijtimoiy mavqe va nuqtai nazarni ham aks ettirish mumkin (To'xtayeva, 2021).

Vosita turi	Formal uslubdagi funksiyasi	Norasmiy uslubdagi funksiyasi	Izoh
Grammatik birliklar	Aniqlik, rasmiylik: "tasdiqlandi", "hisobotga ko'ra"	Oddiy tildagi strukturaga qo'shiladi	Formal uslubdan olingan birliklar norasmiy kontekstga qo'shiladi
Leksik birliklar	Rasmiy terminologiya: "farmon", "protokol"	So'zlashuv nutqi: "uff", "lol", "vapshe", "gap yo'q"	Registrlar orasidagi kod almashtirish orqali ifoda xilma-xilligi
Emoji, gif, mem	Kam hollarda ishlatiladi (lekin o'sishda)	Emotsional kuchaytiruvchi vosita	Endilikda rasmiy postlarda ham paydo bo'lib, registrlar orasini yumshatmoqda
Hashtaglar	#rasmiy, #yangilik	#lol, #vay, #hayotde	Til uslubining yo'nalishini bildiradi
Qisqartmalar (btw, omg)	Kam ishlatiladi	Tezkor va norasmiy muloqotda keng qo'llanadi	Ijtimoiy tarmoqlarda zamonaviy muloqot vositasi sifatida

2-jadval. Lingvistik vositalar va ularning kommunikativ funksiyalari

Bugungi kundagi tendensiya shundan iboratki, odamlar muloqotda soddalik, tezlik va ta'sirchanlikni afzal ko'rmoqda. Formal uslub ko'proq aniqlik va rasmiylik talab etilgan hollarda qo'llaniladi, biroq raqamli makonda norasmiy uslubga bo'lgan ehtiyoj va qiziqish ortib bormoqda. Bu holat ayniqsa Twitter'dagi qisqa va emotsional tvitlarda yaqqol namoyon bo'ladi. Raqamli madaniyatning rivojlanishi natijasida norasmiylik normaga aylanmoqda, va bu holat hatto rasmiy tashkilotlarning chiqishlarida ham sezilmoqda (Olimov, 2022).

Masalan, O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi Telegram sahifasida yoki Twitter'dagi ba'zi rasmiy akkauntlarda matnlar oddiy, tushunarli tilda, ba'zida hazil aralash tarzda beriladi. Bu esa auditoriyaga yaqinlashish, muloqotni iliqroq qilish maqsadini ko'zlagan bo'lib, rasmiy tilning norasmiy uslub bilan uyg'unlashuvi orqali amalga oshiriladi (Sattorova, 2023).

Bundan kelib chiqadiki, raqamli makonda til – bu faqat axborot yetkazish vositasi emas, balki madaniy, ijtimoiy va psixologik o'zaro ta'sir shaklidir. Telegram va Twitter'dagi muloqotlarda formal va norasmiy registrnlarning sintezi bu platformalarni til va madaniyat tadqiqotlari uchun noyob makonga aylantirmoqda. Shu bois, zamonaviy tilshunoslik bu hodisani nafaqat fonetik yoki grammatik, balki pragmatik, stilistik va sotsiolingvistik jihatdan ham o'rganishi zarur (Karimova, 2020).

XULOSA

Raqamli kommunikatsiya – bu nafaqat texnologik rivojlanish mahsuli, balki til va uslub sohasidagi keskin o'zgarishlarning ko'zgusidir. Telegram va Twitter kabi platformalarda formal va norasmiy registrnlarning bir-biriga qorishib ketishi zamonaviy til ishlatishning moslashuvchan, gibrid va kontekstga yo'naltirilgan xususiyatini yaqqol ko'rsatadi. Foydalanuvchilar bu platformalarda rasmiy ohangda yozilgan jummalarga norasmiy so'zlar, og'zaki ifodalar, emoji va qisqartmalarni qo'shish orqali shaxsiy va ijtimoiy maqsadlariga erishmoqda. Bu hodisa raqamli muloqotda uslubiy chegaralarning buzilayotganini anglatadi.

Tilshunoslar uchun bu o'zgarishlar yangi nazariy va amaliy tadqiqot yo'nalishlarini ochmoqda. Xususan, raqamli savodxonlik, kommunikativ kompetensiya, uslubiy sintez, stilistik moslashuv kabi masalalar yanada dolzarb tus olmoqda. O'z navbatida, raqamli platformalarning o'zi ham tilning rasmiylik darajasini boshqarishda faol sub'yektga aylanmoqda. Shu

sababli, Telegram va Twitter'dagi til fenomenlari nafaqat lingvistik, balki sotsiologik va madaniy kontekstda ham chuqur o'rganilishi lozim.

Yakuniy xulosa shuki, raqamli kommunikatsiyada formal va norasmiy registrlar bir-birini inkor etmaydi, balki o'zaro uyg'unlashib, tilning yangi qirralarini yuzaga chiqaradi. Bu esa zamonaviy jamiyatdagi muloqot madaniyatining murakkab va ko'p qatlamli tus olganini tasdiqlaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimova, D. (2020). Raqamli kommunikatsiyada tilning o'zgarishi. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. To'xtayeva, M. (2021). "Telegram platformasida til va uslub: formal va norasmiy registrlar". O'zbek tili va adabiyoti jurnali, №4, 33–37.
3. Olimov, B. (2022). "Twitter tarmog'ida ijtimoiy nutq uslublari aralashuvi". Tilshunoslik masalalari, №1, 20–25.
4. Sattorova, G. (2023). Ijtimoiy tarmoqlar va zamonaviy lingvistik jarayonlar. Samarqand: Ilm ziyo.
5. Nazarov, A. (2023). "Emoji va giflarning til registrlariga ta'siri". Yosh tilshunoslar to'plami, №2, 44–49.
6. Xudoyberganova, N. (2024). Raqamli kommunikatsiya va zamonaviy til ishlatilishi. Toshkent: O'qituvchi.
7. Axmedova, M. (2022). "Raqamli muhitda stilistik tabaqalanish: O'zbekiston ijtimoiy tarmoqlari misolida". Filologiya masalalari, №3, 55–61.
8. Rashidova, S. (2023). "Formal va norasmiy nutq registrlarining kommunikativ funksiyalari". O'zbek tilshunosligi jurnali, №1, 18–24.